

door de Jap ervan te worden beschuldigd, lieden die iets met de Nederlanders te doen hadden gehad, verborgen te houden.’¹ Ter gelegenheid nu van Hirohito’s verjaardag, 29 april, werd bekendgemaakt dat alle inheemse Knil-militairen, behalve de officieren en met uitzondering voorts van de Ambonnezen en Menadonezen, vrijgelaten zouden worden op voorwaarde dat zij, aldus de bekendmaking op Java², ‘trouw zweren aan de Japanse regering, en zodra voldoende inlichtingen zijn verkregen omtrent hun positie in de maatschappij.’ Met de officieren hadden de Japanners andere voornemens – op Java althans werd als uitvloeisel van het Japanse streven, de inheemsen boven de Europeanen te plaatsen, aan een aantal hunner gevraagd, als kampoude op te treden in de krijgsgevangenenkampen der Nederlanders en Indische Nederlanders. Dat werd door de betrokkenen geweigerd waarna zij gestraft werden door hen een tijdlang in een gevangenis op te sluiten: ‘zij komen er’, aldus van Witsen³, ‘uit als gebroken mannen.’⁴

Wat de Javaanse, Soendaneze en Timorese minderen betreft, weten wij niet precies hoevelen de van hen geverge verklaring ondertekenden en in vrijheid werden gesteld. Op Java (cijfers over de Buitengewesten zijn niet beschikbaar) waren het er eind mei ’42 ca. zesduizend, maar het kan zijn dat omtrent anderen toen nog niet ‘voldoende inlichtingen omtrent hun positie in de maatschappij’ verkregen waren – in elk geval staat vast dat andere Javanen en Madoerezen pas na mei ’42 vrijgelaten zijn, de inheemse chauffeurs van het Vrijwillig Autobestuurderskorps bijvoorbeeld op 10 mei ’43.

Een groot deel van de vrijgelaten Javanen, Soendanezen en Timorezen heeft zich als *heiho* laten aanwerven (wij komen op die *heiho*’s in hoofdstuk II terug) en ook Ambonnezen en, in groter aantal schijnt het, Menadonezen zijn *heiho* geworden. Op Java begon de aanwerving van Menadonezen als *heiho* al in april ’42. Zij had toen betrekking op een eerste groep van ca. achthonderd Knil-militairen. Een deel hunner weigerde en werd vervolgens ernstig mishandeld, waarna hun eigen meedelingen hun aanrieten, het verzet op te geven; hetgeen geschiedde. Later in ’42 en begin ’43 waren er talrijke Menadonese ex-Knil-militairen die *heiho* werden – wij nemen aan dat daarbij van betekenis is geweest dat zij zich bewust waren, zich met hun gezinnen (deze hadden de kazernes

¹ J. C. Hamel: *Soldatendominiee* (1948), p. 35 (verder aan te halen als: Hamel). ² Tekst: NI, p. 169. ³ Van Witsen, p. 158. ⁴ Een aantal inheemse officieren is tot het einde toe samen met de Nederlandse en Indisch-Nederlandse gevangenen gehouden.